DE L'AMOR PER LA PARAULA:
Estudis en homenatge al professor José Enrique Gargallo Gil
2026, pp. 631–642, https://memoriadelcor.org

REFRANES METEOROLÓXICOS Y TEMPORALES INÉDITOS NOS ARCHIVOS DE FERNÁN-CORONAS

Xulio VIEJO FERNÁNDEZ
Universidá d'Uviéu

INTRODUCCIÓN

L'archivu personal del poeta Galo Antonio Fernández, *Fernán-Coronas* (1864-1939), catalogáu y dixitalizáu parcialmente nel marcu del *Proyectu Fernán-Coronas*,431F[1] inclúi miles de fiches con materiales de campu recoyíos pel autor pel occidente d'Asturies nos años venti y trenta del sieglu XX, como base d'un diccionariu (D'Andrés *et al.* 2021), una gramática y un refraneru (Martínez Expósito *et al* 2023). Ente elles, documéntense cientos de paremies esbalixaes pente distintos bloques temáticos, cuando los específicamente etiquetaos como *Refraneiru*, cuando como exemplificación de ciertos vocablos o bien, de manera aleatoria, ente los apuntes d'encuestación de los que se manda como corpus llingüísticu de referencia. Entesácase aquí d'esti conxuntu heteroxeneu'l repertoriu de refranes meteorolóxicos y temporales como contribución a una estaya de la paremioloxía románica na que son esenciales les investigaciones de José Enrique Gargallo (2003, 2020, 2025), peratentes tamién al refraneru asturiano-lleonés. El repertoriu qu'agora s'ufierta remite a los siguientes apartaces:[2]

[1] Accesible en https://fundacionvaldessalas.es/proyecto-fernan-coronas/, con información detallao del proyectu, entamáu pola Fundación Valdés-Salas, el Principáu d'Asturies y la Universidá d'Uviéu.
[2] Cítase pola signatura aplicada na catalogación de la base de datos dixitalizada.

III-Refraneru: Refranes procedentes de los fondos inéditos del *Proyectu Fernán-Coronas* empuestos espresamente a la composición del *Refraneiru Valdesanu*, coles siguientes subsecciones:

III-Refraneru.1.B.1.G_F[1]: Cuartiya mecanografiada con una relación de refranes meteorolóxicos sol títulu *Del tiempu que fay*.

III-Refraneru.1.C.G: 17 fiches encabezaes col epígrafe *Reflaneiru valdesanu*, mecanografiaes pero con abondos apuntes manuscritos posteriores.

III-Refraneru.2.G[3]: Manuscritu con refranes y coples de 1936.

III-Refraneru.3.G.: Serie de cuartiyes mecanografiaes y frayaes qu'hubieron funcionar como borrador, anque non siempre coinciden coles variantes recoyíes n'otros apuntes del autor. Inclúin un índiz temáticu de *reflanes* valdesanos (conserváu parcialmente) que contempla nos primeros apartaos: *a) Meses del año, b) Frutas del año, c) Pronósticos del tie[mpo]* (III-Refraneru.3.G[2]).

RA-RF: Refranes d'un fondu documental orixinal que nun fai parte de los recoyíos na base dixitalizada, colos que solo coincide parcialmente, editaos por Rico Avello (1984) ya incorporaos a la recopilación de Viejo (2014).

I-Corpus.1_G: Material trescrito parcialmente (320 fiches)[3] con apuntes llingüísticos *in situ* de distintos llugares de los conceyos de Valdés, Cuideiru y Salas.

I-Léxicu.1_M: Fiches de léxicu empuestes a la ellaboración d'un *Vocableiru valdesanu* del fondu documental de Modesto González Cobas, editaes por D'Andrés *et al.* (2021), procedentes de los mesmos sitios y de Teberga, Somiedu, Quirós, Ḷḷena y Ayer.

I-Léxicu.1_G: 1080 Fiches inédites del *Vocableiru valdesanu* procedentes del archivu de Germán Fernández, de los mesmos llugares y cronoloxía (1925-1938).

Nesta presentación miróse d'averar les grafíes a la normativa actual ensin comprometer la representación fonética de les formes orales, con cuenta de reflexar la métrica, rima y sonoridá orixinales. La *che vaquera* de la fala llocal grafíala l'autor como *'lh*' o '*ll*', representación que se caltién aquí. Márcase con tilde *yá* como tercer persona del presente del verbu *ser* (*ye*, n'asturianu xeneral) y ensin ella (*ya*) como conxunción copulativa, usu nel que tamién se manda d'una variante *ye*. L'alverbiu homónimu *yá* preséntase na variante *xa* nestos materiales.

[3] Por Laura Puertas Alonso, a la que-y estimo'l llabor.

REPERTORIU

(1) *A bon anu ye a mal anu, siete morciyas fan un marranu;* [...] *siete morciyas dalas un marranu* (I-Léxicu.1_M, *Anu*); [...] *siete mociellas (sic) se fan d'un marranu* (I-Léxicu.1_M, *Marranu).*

(2) *A cada bugada nu'ha falta-y la su rayada* (I-Corpus.1.G[243]); *A la ropa colada, nunca-y faltóu una rayada* (III-Refraneru.1.B.1_G[1]).

(3) *A cada gorín chéga-y el sou samartín* (I-Léxicu1_M, *Samartín*).

(4) *A la tarde vermeón, pula mañana non* (I-Léxicu.1_M, *Vermeón*); *Pula tarde vermiyón, pula mañana ..... son* (I-Léxicu.1_M, *Vermeyón/vermiyón*); *Vermeón de cena pur bien de mañana espera* (I-Léxicu.1_M, *Vermeón*); *Puesta de sol vermeya pula mañana soleya* (I-Léxicu.1_G, *Solear*).

(5) *Agostu ya magostu/ ya'l mes de xunto agostu;/ ya mayu ya magayu/ ya'l mes de xunta mayu;/ ya'l mes de las castañas/ ya'l mes en que se pañan; /ya'l mes en que se cuemen,/ burricu ¿nun son nueve?* (I-Corpus.1.G[298]);[4] *Mayu ya magayu/ ya-l mes de xunta mayu* (I-Léxicu.1_M *Mayu*).

(6) —*Ah, frebeiru, frebeiru, veis cun cuña pal cuñeiru* [Apunte a mano: *inda deixas tiempu pa malu pa que siga en marzu*]/— *Calla tu, pastor zamarrudu, que cunus días que you tengu ya dous que m'emprieste marzu, teu fete andar cunas pelleyas en llombu ya las zancerras en brazu* (Refraneru.3.G[12]); *Marzo …cun dous días que m'emprieste'l mieu / hermanu marzu / han andar lus pastores cu las pelleyas / al hombru ya las lluecas na manu* (I-Léxicu.1_M, *Marzu*).

(7) A*hí chegan dous armanus, Llimpiamocus ya Souplamanus* («*cousadiella de lus meises de novieme ya dicieme*») (I-Léxicu.1_M, *Novieme*).

(8) *Aire de Villamourus, tiempu de todu'lus demorus* (III-Refraneru.1.C_G[6]).

(9) *Al hibiernu nu'lu cuemen lus llobus/ ya chegar, chega de todus modus* («*del hibiernu retrasáu*») (I-Léxicu.1_G, *Hibiernu*).

(10) *Alba vermeya la capa mueya* III-Refraneru.1.B.1G_F[1]; (RA-RF 179)

(11) *Ande'l trigu cai pan hai* (I-Léxicu.1_M, *Aviciar* 'Caer el trigu').

(12) *Añu de seca, castañas a meca* (I-Léxicu.1_G, *Seca*); *N'añu de seca, castañas a dreita ya meca* (III-Refraneru.3.G[12]).

(13) *Augua d'agostu da miel ya mostu* (I-Léxicu.1_G, *Agostu*).

(14) *Bona yá la chena como nun rastre piedras ya arena* [Variante a mano, por *piedras*: *xigas*] (III-Refraneiru.1.C_G[3]).

(15) *Bonus van lus figus de San Xuan* (III-Refraneru.1.C_G[17]).

[4] Ye discutible la consideración como *refrán* d'esti rimáu, qu'alude a la importancia de les castañes na dieta tradicional y l'atención que quieren a lo llargo del tol añu.

(16) *Burru de bon arriyeiru muda la llana pul mes de xineiru* (III-Refraneru.1.C_G[11]).
(17) *Cada cousa nu sou tiempu ya lus nabus pul avientu* (III-Refraneru.1.C_G[7]).
(18) *Canta la picatuela: vei chover* (I-Corpus.1.G[131]).
(19) *Cantan las gacholas: vei chover* (I-Corpus.1.G[56]).
(20) *Cantandu la rana, si nun chueve güei chueve mañ[ana]* (III-Refraneru.1.C_G[8]).
(21) *Cantú [sic]*[5] *la berriana, poucu llin ya muita llana* (RA-RF 177).
(22) *Cercu de la lluna, augua na llaguna* (RA-RF 179); *El cercu de la lluna también ya rueda de la fortuna* (RA-RF 179); *El cercu del sol taguarda* [*sic*]*/ que'l de la lluna bogada ensuga; [El cercu de sol] trai augua* [...] (I-Léxicu.1_M, *Cercu*).
(23) *Cielu pedrudu, vendaval en duru* (I-Corpus.1.G[182]).
(24) *Cincu arreses seguíus fan güelga na nieve.* (I-Corpus.1.G[118]-I-30).
(25) *Cincu de mes, armosísima fecha u se resume miyor la mi decha* (I-Léxicu.1_G, *Decha*).
(26) *Cuando tona, tiempu abona, en mayu que non agora* (I-Léxicu.1_G, *Abonar, abonanzar y abonazar); Si muitu tona, llueu abona* (I-Léxicu.1_G, *Abonar abonanzar*); *Cuendu mayu tona yá que'l tiempu abona* (III-Refraneru.1.C_G[4]); *Si tona el tiempu abona, en mayu será que non agora* [corrixe a mano *vranu* por *mayu*] (III-Refraneru.3.G[9]).
(27) *Cuandu canta'l parpayar, xa ta pa coyer el payar (*I-Léxicu.1_M, *Parpayar*).
(28) *Cuandu chueve ya fai sol, anda la vieya al redol (*I-Léxicu.1_M, *Rayada*, y RA-RF 175); [...] *arredol* (III-Refraneru.1.B.1.G_F[1]).
(29) *Cuandu en marzu salen esas florichinas, en mayu ¡Ai, mias vaquinas!* («*falta herba en mayu*») (I-Corpus.1.G[69]).
(30) *Cuandu la campanina naz, la ovechina paz* (I-Corpus.1.G[165]).
(31) *Cuandu la gavilueta vei pa la sierra, garra la bruesa ye fai estiellas* (I-Corpus.1.G[182]); *Cuendu las gaviluetas vienen pa tierra, garra la bruesa ya vei a la lleña/ Cuendu las gaviluetas van pal mare, xonce los bueis ya vei llabrare* (III-Refraneru.3.G[13]).
(32) *Cuandu las vacas estreldan, barruntan aire* (I-Léxicu.1_M, *s. v. Estreldare*).
(33) *Cuandu'l Cristu Casiellas la tierra bendiz, bien podedes semar el maíz* (I-Léxicu.1_M, *Semar*).
(34) *Cuandu'l maiz ta barbáu, llueu tien que ter panoyáu (*I-Léxicu.1_M, *Barbar*).
(35) *Cuandu'l mar embravez, arrinca l'ouca; cuandu selez, íchala fuera* (I-Léxicu.1_M, *Ouca*).
(36) *Cuandu'l sole divisa, llinde lus visus* (I-Corpus.1.G[313]).
(37) *Cuandu'l tiempu s'atorbona, puense la piedra corona* (RA-RF 179).
(38) *Cuartu creciente, cuernus al oriente/cuartu menguante, cuernus al llevante* (RA-RF 179).

[5] Seique por *cantu*, como alusión a terrenos nos que para la *burriana* o *berriana* (Viejo 2014: 175).

(39) *Cuendu canta'l sapu antes d'abrile, l'iviernu ta por venire* (RA-RF 179); *Cuendu lus sapus cantan n'abril, la piyor envernada ta pur venir* (III-Refraneru1.C_G[4]).

(40) *Cuendu canta'l sapu nu muru, tiempu siguru* (RA-RF 179).

(41) *Cuendu Dieus quiere, cun todus lus aires chueve* (RA-RF 179).

(42) *Cuendu las ándulas van de viyada, yá que del branu nun queda nada* (III-Refraneru.1.C_G[12]).

(43) *Cuendu lus páxarus cantan, yá que zareizas nu-ys faltan* (III-Refraneru.1.C_G[12]).

(44) *Cuendu marzu mayea, mayu marcea* (III-Refraneru1.C_G[7], III-Refraneru.3.G[8]); *Si marzu marcín trai la rayada, mayu mayón trairá la envernada* (III-Refraneru1.C_G[7]).

(45) *Cuendu ruxe'l mar pur Caneiru, xonce las vacas ya veite pal eiru/ cuendu ruxe'l mar pur Tablizu, fuxe pa casa que vien l'espedrizu* (III-Refraneru.1.C_G[11]).

(46) *Cuendu'l cielu chueve, toda la tierra biebe* (III-Refraneru.1.C_G[9]).

(47) *Cul sol de branu qu'ambura l'herbáu florez ya madura ya lu segáu pul aire cura* (III-Refraneru.1.C_G[16]); *L'aire ya'l sol qu'ambura la yerba pulaire cura* (III-Refraneru.1.C_G[16]).

(48) Cula cama encima la corte, apodérase l'aire del norte; N'iviernu contra'l norte, pon la *cama encima la corte* (III-Refraneru.1.C_G[17]).

(49) *Cula nublanza ¿tará pa pesca ou pa caza?* (RA-RF 179).

(50) *Culu tiesta ya escura que ta la niebla, nu'hai quien la casa estreme de la panera; Tá tan garrada la niebla del mes de dicieme…, nun hay quien la'streme* (I-Léxicu.1_M, *Niebla*).

(51) *Cumu avicia'l trigu cula cuitada, aviciandu'l trigu fai camada* (I-Léxicu.1_M, *Aviciar* 'Lozanear; crecer muitu'). [6]

(52) *Cun demasiada calore, nada de fere llabore* (RA-RF 184).

(53) *D'augua mansina llíbreme Dious, que de la brava llíbrume you*; *El cielu tien cara d'augua: Dieus nus la traiga mansa* (I-Léxicu.1_M, *Augua*).

(54) *De muyer que fale llatín, ya de mula que faga «¡hin!», ya de sol madrugadín, llíbreme dieus nu mieu camín* (III-Refraneru.1.C_G[8]); *De sol madrugadín, de muyer que sepa llatín, de mula que faiga «¡hin!», ya d'home cortés ya flacu ¡llíbreme Dieus de lus cuatru!* (I-Léxicu.1_M, *Llatín*); *De sol madrugadín, de muyer que saba llatin, ya de mula que faiga «hin», ya d'home cortés ya flacu, llíbreme Dious de todus cuatro* (III-Refraneru1.B.1G_F[1]); *Sol madrugador, cura caleón ye mozu muy cortés, llíbreme Dieus de todos tres* (I-Léxicu.1_G, *Caleón o caleyón* 'callejero').

(55) *Deitosu mes qu'empieza con todus santus ya acaba cun San Andrés*; *Deitosu mes qu'entra con todu'lus santus ya sal cun San Andrés* (III-Refraneru.1.C_G[11]).

[6] Cuchar por demás fai que les espigues abanguen pol pesu, lo que perxudica'l trigu.

(56) *Deixa qu'estene ya chova, deixa qu'el tiempu se mova* (RA-RF 179).

(57) *Dende mayu a San Martín, ten al nublu pur vecín / dende San Martín a mayu, fuxe d'él cumu del diañu* (I-Léxicu.1_M, Nublu).

(58) *Diz el prau pur xunicu «¿Áu tan la gadaña ya'l zapicu?»* (III-Refraneru.1.C_G[17]).

(59) *Diz frebeiru: «cun dous días que me faltan ya outrus dous que m'emprieste'l miou harmanu marzu, nun queda oveya cun pelleyu nin pastor enzamarradu»* (I-Léxicu.1_M, *Marzu*).

(60) *Diz la lluna:«quita d'ehí queimacagayones»/ diz el sol: «quita tu, llumalladrones»* (I-Léxicu.1_G, *Sol*; «*véanse los insultos que la luna y el sol de dirigen mutuamente*»).

(61) *El bon tiempo ya'l tientu pueden muitu, pero puede más el cuitu* (RA-RF 178).

(62) *El día de San Llourienzu, cuéyese floríu l'oriéganu (*I-Léxicu.1_M, *Oriéganu*).

(63) *El día de Sanh Antón, quixu una vieya beilhare: / fuelhe que nun tien farina / mal se puede sutripare* (I-Léxicu.1_M, *Fuelhe*).

(64) *El día la Candelera, medirás la tu cebera, si tienes cumu tenías, cumerás cumu comías, si non, apierta la cincha (*I-Léxicu.1_G, *Candelera*).

(65) *El diya l'Astención bígarus a montón: qu'enterrecón [sic] / zareizas n'Oviedu ya trigu en Llión* (I-Corpus.1.G[151]); *El diya l'Astensión, zareizas n'Oviéu ya'l trigu en Lliyón* (III-Refraneru.3.G[9]); *Pula Astensión [zareizas n'] Oviéu ya trigu en Lliyón* (III-Refraneru.3.G[7]).

(66) *El fríu d'abril mata gurinus nel cubil* (III-Refraneru.1.C_G[6]); [...] *mata lus guchinus nel cubil* (III-Refraneru.3.G8).

(67) *El fríu d'abrile a lus cantus fai ferire/ El fríu de mayu mata reses más que'l rayu* (III-Refraneru.3.G[10]).

(68) *El fríu de mayu mata reses más qu'un rayu* (III-Refraneru.3.G[8]); [...] *mata'l caballu ya l'amu* (III-Refraneru.3.G[10]).

(69) *El miyor diya de mayu, nun deixe'l curiador el sayu* (III-Refraneru.3.G[8]).

(70) *El nordés que dura, de nueite tien calmura;* [...] *de nueite calmura* (I-Léxicu.1_M, *Nordés*); *El nordés, si ye [veru] nordés, a las nueve sal ya a la tarde selez* (III-Refraneru.3.G[12]); *Nordés de dura, pula nueite calmura* (III-Refraneru.1.C_G[6], III.Refraneru1.B.1G_F[1]).

(71) *El percebe ya'l cazón en mayu tien la sazón* Cazón (I-Léxicu.1_M, *Cazón*).

(72) *El qu'axineira bien ta fuerte todu l'anu; El que cueme compangu [...]* (I-Corpus.1.G[224]).

(73) *El qu'en xineiru fai borrones n'abril ya en mayu busca lus tizones* (III-Refraneru.1.C_G[11]).

(74) *El que tenga oveas mil que las tresquile n'abril/ El que tenga oveas cuatro, déixelas pa mayu* (III-Refraneru.3.G[12]); *Pur abril faise'l tosquil* (III-Refraneru.1.C_G[4]).

(75) *El sol debaxu del nublu suelta al buei del xugu* (III-Refraneru.1.C_G[1]).

(76) *En chegando'l mes de mayu, cada xacu yá caballu* (I-Corpus.1.G[182], 17-IV-29); *Nel mes de mayu, cualisquiera xaca yá caballu* (III-Refraneru.3.G[9]).

(77) *En chegandu al puente Lhudeiru, masque faiga berriana en Cadavéu, puede lhevase na manu un candil encesu* (I-Léxicu.1_M, *Berriana* 'Gris ['brisa'] que sopla desde Samplayu contra Cadavedo').

(78) *En chegandu'l mes de mayu, nada la pataca nu caldu* (I-Corpus.1.G[182]); [*En mayu*] *nada la soupa nu caldu* (III-Refraneru.3.G[8]); [...] *anda la soupa nu caldu* (III-Refraneru.1.C_G[2]); [...] *nadan las sopas nu caldu* («*porque faltan indias, maíz…*») (I-Léxicu.1_G, *Sopa*).

(79) En febreiru mete un obreiru, en marzu cuatru, n'abril mil ya en mayu bonu ya malu (III-Refraneru.1.C_G[11]); *Pur frebeiru mete obreiru* (III-Refraneru.3.G[8]); *Febreiru, febreiru, mes de lus crïaus, que-ys pagas lus días encurtiaus (*I-Léxicu.1_M, *Frebeiru*).

(80) *En mayu, inda la vieya nun queima'l tayu* (I-Léxicu.1_M, *Tayu*).

(81) *En siendu reciu'l Nordés, ha durar los días tres* (I-Léxicu.1_M, *Nordés*).

(82) *En Xineiru las castañas suelen tener malas mañas (*I-Léxicu.1_M, *Castaña*).

(83) *En xineiru ya frebeiru/ pul cantu'l regueiru;/ en marzu y'abril/ pul cantu'l camín;/ en mayu cuesta p'arriba* (I-Corpus.1.G[112], '*Pastos*'); *En marzu, apigarzu/ n'abril, a la carril/ en mayu, bonu ya malu* (Corpus.1.G[170]).

(84) *Enfadánunse pul sallu ya pul arriandu fixenun la reconcilia* (I-Léxicu.1_M, *Sallu*).

(85) *Fai llueu la sementera que'l tiempu nun aspera* (I-Corpus.1.G[236]).

(86) *Febreiru d'amargura, que berran lus cordeirus ya oveya ninguna* (RA-RF 179).

(87) *Frebeiru que las frebas tras, ou tarde ou ceu tu las deixarás* («*cun un día de sol sal la yerba nietina ya'nseguida vien outru de fríu que la mata*») (I-Léxicu.1_G, *Febreiru ye frebeiru*); *Frebeiru trai las frebas pa que nun falten las cebas* (III-Refraneru.3.G[6], III-Refraneru.3.G[8]).

(88) *Gatín d'abril ha ser pa mí/ gatín de mayu pal mieu harmanu;/ gatín de xuniu pa ningunu (*I-Léxicu.1_M, *Gatín*); *Lus gatinos d'abril pa mi/ lus de mayu pal mieu harmanu/ lus de xuñu pa ningunu/ dende agostu pal fondu'l pozu* (III-Refraneru.1.C_G[7]). *Gochu de xineiru vei cula madre al fumeiru/ gochu de mayu gobierna'l pote todu l'anu* (I-Léxicu.1_M, *Gochu* [«*festivo*»]).

(89) *Güei ta bien reciu'l mar: algu debe barruntar* (I-Léxicu.1_M, *Reciu*).

(90) *Ha dar Dieus el vestíu asigún el fríu* (I-Léxicu.1_M, *Vestíu*).

(91) *Hasta lus aves lu dicen a tema que yá'l tiempu de la sema* (III-Refraneru.1.C_G[15]).

(92) *Hasta'l cuarinta de mayu nun desmangues el sayu* (III-Refraneru.3.G[8]).

(93) *L'alba vermeya trai lus regueirus pula caleya* (III.Refraneru1.B.1GF[1]); [...] *echa'l regueiru pula caleya* (RA-RF 179).

(94) *L'albadíu criyadore fai abrise la flore* (R.X.X.) (I-Corpus.1.G[287], «*L'albadíu: aire secu del sur-oeste*»).
(95) *L'augua del frebeiru fai el parreiru* (I-Corpus.1.G[244]).
(96) *La caravanada del nordés marzu la trai ou antes ou después* (I-Léxicu.1_M, *Nordés*).
(97) *La llombra del arbedeiru ya de xuñicu ya de xineiru* (I-Corpus.1.G[35]).
(98) *La nuble d'outubre las regueiradas anubre;* [...] *toda'las riegas anubre* (III-Refraneru.1.C_G[17]).
(99) *La setembrada trai empiezus de xelada* (III-Refraneru.1.C_G[14]).
(100) *La témpora esfrez ya la mi capa nun parez* (III-Refraneru1.B.1G_F[1)]; [...] *ya la mia capa nun parez* (RA-RF 179).
(101) *Las espigas fan mares ya pur todu'lus trigares sonan toldiya lus parpayares* (III-Refraneru.1.C_G[15]).
(102) *Las mañaninas d'abrile ¡qué duces son de durmire!* (III-Refraneru.1.C_G[4]).
(103) *Las mazanas pur setiembre y castañas pa noviembre* (RA-RF 175).
(104) *Lu que'l cielu amuga, el cielu lu ensuga* (III-Refraneru.1.C_G[1]).
(105) *Lus figus de sa'Miguel nun enfastian cumu'l miel/ lus figus de San Xuan a mozus ya a vieyus ababase fan* (III-Refraneru.1.C_G[13]).
(106) *Mañana parda, mal pa la oveya, piyor pa la cabra* (*«purque tienen qu'asperar»*); [...] *mandu la oveya ya perdu la cabra* (I-Léxicu.1_M, *Pardu*).
(107) *Marciu marciador, de nueite matas ya de día sacas al sol* (RA-RF 179).
(108) *Marzu pigarzu* (I-Léxicu.1_M, *Marzu*); *Marzu pigarzu yá'l mes que m'escardu/ Mayu gamayu yá'l mes que m'espayu/ Xuniu xunicu yá'l mes que m'empicu* (III-Refraneru.1.C_G[4]); *Mayu ya remayu yá'l mes que m'esgayu/ Xunu ya xunicu yá'l mes que m'espicu/Agostu ya regostu yá'l mes que m'acostu* (III-Refraneru.2.G[3]).[7]
(109) *Marzu ventosu ya abril chuvascosu sacan a mayu floridu ya armosu* (III-Refraneru.3.G[12]); *M(arzu) ventosu ya abril chovelosu* […] (I-Corpus.1G[170]); *Marzu ventosu ya abril chuviscosu* […] (III-Refraneru.3.G[8]).
(110) *Mayu me muecha ya mayu m'ensuega* (I-Corpus.1.G[170]); *Mayu mueya, mayu ensuga, mayu trai la calentura* (III-Refraneru.1.C_G[2] y I-Léxicu.1_G, *Mayu,* «*por lo mucho que muda el tiempo, a veces en un solo día*»); *Mayu mueya ya mayu'nsuga ya mayu trai la calentura* (I-Léxicu.1_M, *Mayu*).
(111) *Mayu pardu ya xuniu claru, siñal de bon añu* (I-Léxicu.1_M, *Xuniu*).
(112) *Meteuse'l sol enrocheláu: mañana llueve*; *pur más que'l sol s'arreguile ou pur muitu qu'enrochile* (I-Léxicu.1_G, *Enrocheláu).*

[7] Refierse al procesu de crecimientu del trigu.

(113) *N[uesa] S[iñora] de Marzu, el 25/ arrecha lus burrus que vou you ichar la menta pulus didus* (III-Refraneru.2.G[3]).

(114) *N'abril auguas mil, al entrar que non al salir; N'abril auguas mil, al entrar que non al salir* (III-Refraneru.3.G[8]).

(115) *Na semana de Ramus secarás lus tous panus: na sem[ana] de Pasión, secaráslus ou non* (I-Corpus.1.G[243]); *Na Semana Ramus has lhavá lus panus, que na de Pasión lhavarás ou non* («*por el mal tiempo que suele hacer*») (I-Léxicu.1_M, *Panu*).

(116) *Navidades al fumeiru, Pascuas al soliyeiru/ Navidades al soliyeiru, Pascuas al fumeiru* (I-Léxicu.1_M, *Fumeiru*).

(117) *Nieve que n'abril cai, lhueu se desfái* (I-Léxicu.1_G, *Nieve*).

(118) *Nin d'iviernu nin de branu, nun deixes en casa'l sayu* (I-Corpus.1.G[263]).

(119) *Non dure mas la mala vecina que la nieve marzalina* (I-Corpus.1.G[164]); [...] *que la nieve marzolina* (III-Refraneru.1.B.1G_F[1]); *Nun dura más la mala vecina que la nieve marzolina* (RA-RF 179); *Dura la nieve marzolina lu que la mala vecina* (I-Léxicu.1_M, *Marzolín*).

(120) *Nu'hai mocina sin amore nin hai sábadu sin sole* (III-Refraneru.1.C_G[9]).

(121) *Nu'hai quien diga ixuxú, cuendu n'abril pul silvare sona cantar el cucú* (III-Refraneru.1.C_G[15]).

(122) *Nublu en Rodellera, augua na caldera* (RA-RF 179); *Nublu'n Ríu de Llera* [...] (I-Corpus.1.G[296]); *Nublu en Rodilhera, augua na calea* (I-Léxicu.1_M, *s.v.Nublu*).

(123) *Nun dura'l tiempu bonaz pero tampoucu'l pedraz* (III-Refraneru.1.B.1G_F[1]); [...] *pero tampocu'l pedraz* (RA-RF 179).

(124) *Pa saber el tiempu que vei chegar, el miyor marineiru yá'l mar* (I-Léxicu.1_M, *Marineiru*).

(125) *Pascuas marzales, pestes ya enfermedades*; *Pascuas marzalinas, mortales ou malinas* (I-Corpus.1.G[165]); *Pascuas marzolinas, famidas ou mortandinas* (I-Léxicu.1_M, *Marzolín*).

(126) *Piescus floridus ya piescus madurus, diyas ya nueites todus son unus* (III-Refraneru.3.G[9]), [...] *nueites ya días todus son unus* (I-Léxicu.1_G, *Piescu*).

(127) *Pobre afiyada que pur pascua nun cueme alfilada* (RA-RF183).

(128) *Pul mes d'outubre, hai más d'un odre que se fai ubre* (III-Refraneru.1.C_G[17]).

(129) *Pul mes de mayu, puénse-y la marca al ganadu* (III-Refraneru.1.C_G[11]).

(130) *Pul tiempu de lus nigus, hasta lus páxarus cuemen figus* (III-Refraneru.1.C_G[15]).

(131) *Pula Cru[z] de mayu guya'l maíz cul orbayu* (III-Refraneru.1.C_G[5]); *Pula Cruz de mayu, yá la mayor fuercia de semar* (I-Léxicu.1_G, *Semar*).

(132) *Pur abril sal la ovea pula carril, pul mes de mayu, el burru repica'l rabu* (III-Refraneru.1.C_G[10]).

(133) *Pur frebeiru entra'l sol en cada regueiru* (III-Refraneru.3.G[6], III-Refraneru.3.G[8]).

(134) *Pur muitu granu nun hay mal anu; [...] nun yá malu l'anu* (I-Léxicu.1_M, *Anu*).

(135) *Pur Nadal, fríu cabal* (I-Corpus.1.G[294]).

(136) *—¿Pur quéi nun crecisti, ayín? / —Purque nu'me semaste pur San Martín* (I-Léxicu.1_M, *Ayu*).

(137) *Pur San Andrés, cordeirinus tendrés, en cada casa dous ou tres* (III-Refraneru.3.G[7], III-Refraneru.3.G[9]).

(138) *Pur San Llucas castañaucas, pur San Simón al sutripón* (III-Refraneru.3.G[6]); *Pur San Llucas castañucas ya pur San Simón al tripón* (RA-RF 175); [...], *pur San Simón al sutripón* (III-Refraneru.3.G[7], III-Refraneru.1.C_G[1]); *Pur San Llucas, castañas cucas/ pur San Simón, al trompón;/ Pur San Mateu, foise la vara col cestu ya nun volveu* (III-Refraneru.1.C_G[1]); *Pur San Mateu, foise la vara col cestu ya nun volveu (*III-Refraneru.1.C_G[10]).

(139) *Pur San Marcus, mayiz pulus charcus* (III-Refraneru.3.G[7], Refraneru 3G[9]); […] *Marcus, mayiz nus charcus* (III-Refraneru.3.G[9]).

(140) *Pur San Miguel, castañas al fardel* (III-Refraneru.1.C_G[1], [III-Refraneru.1.C_G[10]).

(141) *Pur San Xuan, las castañares floriendo tan* (III-Refraneru.3.G[7]); [...] *las castañares aniciandu tan* (III-Refraneru3.G[9]).

(142) *Pur San Xuan, rómpe-y una raíz al pan/ pur San Pedru, la del mediu* (I-Léxicu.1_M, *san Xuan*).

(143) *Pur Sant' Andrés cabrituxus criyés* (I-Corpus.1.G[20], Gąllineiru, 6-XI-1929).

(144) *Pur Santa Llucía, atueta la vieya-l día* (I-Léxicu.1_M, *Atotar*); [...] *abate la nueite ya miedra'l diya* (I-Léxicu.1_M, *Abatir*); *Pur Santa Lluciya, mengua la nueite ya crez el diya* (III-Refraneru.3.G[7], III-Refraneru.3.G[9]); *Pur Santa Lluciya mengua la nueite ya crez el diya/ pulus Reis crez el día un pasu de bueys* (III-Refraneru.1.B.1G_F[1]).

(145) *Pur Todu'lus Santus, nieve pulus campus* (III-Refraneru.3.G[7]).

(146) *Que semes que nun semes, el tiempu de la sema veise/ El tiempu vay pasandu ya nós cun él andandu* (I-Corpus.1.G[236]).

(147) *Quien filóu, filóu: Navidá pasóu*; *Quien nun filóu filará, qu'outra Navidá vendrá* (I-Léxicu.1_M, *Filar*).

(148) *¿Quies que te diga una cousa? Que cuendu chueve nun rousa* (III-Refraneru.1.C_G[10]).

(149) *Rubién de cena pur bien aspera* (I-Corpus.1.G[182], 17-IV-29); [...] *mañana serena* (III-Refraneru1.B.1G_F[1]); *Rubién de la cena bon día aspera/ Rubién de mañana trai vientu ou augua* (I-Léxicu.1_M, *Rubién* 'arrebol').

(150) *San Isidru'l llabrador torna l'augua ya puen el sol* (III-Refraneru.1.C_G[9]).

(151) *San Llourienzu n'Almuña ¿quién dirá que nun rumba?* («*porque se fay la fiesta con muitus cohetes; San Llourienzu ye abogáu del aire*») (I-Léxicu.1_G, *Rumbar*, I-Léxicu.1_M, *Llourienzu*)

(152) *Sant'Antón te guarde pa un día d'aire* (III-Refraneru.1.C_G[9]).

(153) *Se chora la Candelera, l'iviernu ta fuera/ que chore que nun chore, xa vei pasáu lu piyore* (III-Refraneru.3.G[7]); *Se chueve la Candelera, l'iviernu ta fuera/ que quer chover que non quera, l'iviernu ta fuera* (III-Refraneru.3.G[9]); *Si chora la Candelera/ xa ta l'iviernu enfuera/ que chore que nun chore/ la mitá ta pur ir ya la mitá pur venir (*I-Léxicu.1_G, *Candelera*).

(154) *Se chueve'l diya l'Astensión, chueve cuarinta más, unu sí ya outru non* (III-Refraneru.3.G[7]); *Si chueve'l día l'Ascensión, cuarenta días sigurus son* (I-Léxicu.1_M, *Ascensión*).

(155) *Se falta l'augua de xineiru, falta la yerba nu payeiru, ya se falta la de mayu, falta la de todu l'anu* (III-Refraneru.1.C_G[11]).

(156) *Se te sefoca l'estíu métete culus peixes del ríu* (III-Refraneru.1.C_G[5]).

(157) *Se xineiru queima calzones, mayu tien qu'ensugá lus calzones* (III-Refraneru.3.G[6]); *Se xineiru queima tarrones* [...] (III-Refraneru.3.G[8]).

(158) *Sema ceu ya nu'lu deixes, sema tarde ya nu'aveces* (III-Refraneru.1.C_G[14]).

(159) *Setiembre ou seca las fontes ou llieva las pontes* (III-Refraneru.1.C_G[10]).

(160) *Si así nieva embaxu xunta'l mismu mare, ¿Qué fairá nas brañas aunde suel nevare?* (I-Léxicu.1_M, *Nevar*).

(161) *Si chueve muitu ya'l trigu avicia, el trigu val pa poucu, mas que digan* (I-Léxicu.1_M, *Aviciar* 'Caer el trigu').

(162) *Sol metidu, amu fuxidu (ou fuyidu)* (I-Corpus.1.G[50], *Gaḷḷineiru*, 1-XII-29).

(163) *Solu ya ensin compañeiru, yá'l sol el gran xornaleiru* (III-Refraneru.1.C_G[7]).

(164) *Tan bonu yá xineiru cumu frebeiru (*I-Léxicu.1_G, *Xineiru*).

(165) *Tantos días tien xineiru, tantos ayus pierde l'ayeiru* (III-Refraneru.3.G[8]); *Tantus días cumu tien xineiru / [...]* («*hay que semar antes*») (I-Léxicu.1_M, *Ayu*).

(166) *Todu s'aliegra cul natariegu/ asta lus ueyus del ciegu* (III-Refraneru.3.G[6]).

(167) *Todu' lus dís del anu se ve'l sole* (I-Corpus.1.G[215]).

(168) *Tras la rayada (solazu) vien la bastarada (bastarazu)* (I-Corpus.1.G[243]).

(169) *Turbonadas d'abril, unas ir ya outras venir (*I-Léxicu.1_M, *Turbonada*).

(170) *Vallouta afumada, ou vendavalada ou mar de vag*a (III-Refraneru.1.B.1.G_F[1]); (170) *Vallouta enfumada, ou mar de vaga ou nordesada* (III-Refraneru.1.C_G[6]).

(171) *Xuniu xunicu ya'l mes del tarabicu* (RA-RF 179).

(172) *Xunta l'arrezador nun pongas el trigu al sol/ xunta'l que nu'arreza nada, nin trigu nin cebada* (III-Refraneru.1.B.1G_F[1]).

BIBLIOGRAFÍA

D'ANDRÉS DÍAZ, Ramón / PÉREZ TORAL, Marta / GARCÍA ÁLVAREZ, Mª Teresa Cristina (2021): *Papeletas lexicográficas del Padre Galo*. Oviedo: Real Instituto de Estudios Asturianos.

GARGALLO GIL, José Enrique (2020): «Refranes meteorológicos del asturianoleonés en su contexto romance, según los datos de ParemioRom». *Lletres Asturianes*, 123, p. 37-63.

GARGALLO GIL, José Enrique (2025): «Clima i hàbitat a l'Alt Aragó i Astúries segons els refranys meteorològics». *Revista de l'Academia Aragonesa de la Lengua*, 1, p. 5-29.

GARGALLO GIL, José Enrique / CORREAS MARTÍNEZ, Miguel (2003): *Calendario romance de refranes*. Barcelona: Universitat de Barcelona.

MARTÍNEZ EXPÓSITO, Adrián / VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2023): «Los materiales llingüísticos del arquivu personal de Fernán Coronas», en *Llingua, cultura y sociedá nel noroccidente Ibéricu*. Uviéu: Universidá d'Uviéu/Trabe, p. 43 - 70.

RICO AVELLO, Carlos (1984): *Padre Galo Fernández «Fernán Coronas». Rimas y Refranero*. Oviedo: Principado de Asturias.

VIEJO FERNÁNDEZ, Xulio (2014): *Paremias populares asturianas*. Madrid: Instituto Cervantes.